

Frederik Hendrik Hendriks, de schilder van Wolfhezen geschetst door zijn leerling – J.J. Cremer

Handschrift in het bezit van de Koninklijke bibliotheek. Gedateerd 23 mei 1865. Fol. 2-39: oorspronkelijke handschrift. Fol. 40-66: afschrift. Fol. 67-74: aanvullingen. Op fol. 1 noteerde de auteur: 'Bevat veel 't welk niet gedrukt werd'.

.

1e druk: Arnhem: H.B. Breijer, 1865. 57 p.

2e druk: Arnhem: H.B. Breijer, 1865. 2e druk. 63 p. Met voord vooraf gedateerd Den Haag 2 oct. 1865.

3e druk in: Het orgel : gedichtjes, gelegenheidsstukken. Amsterdam: Noothoven van Goor, 1881. Romantische werken no. 14. p. 36-72. Met als ondertitel: De schilder van Wolfhezen door zijn leerling geschetst. Met twee aanvullingen gedateerd 2 oktober 1865 en 12 februari 1876.

4e druk in: Novellen en vertellingen: deel 2. Leiden: A.W. Sijthoff, ca. 1888. 6e druk. p. 316-347. Vijftig-cents-editie, no. 20. Vanaf deze editie met als ondertitel De schilder van Wolfhesen door zijn leerling geschetst.

5e druk in: Novellen en vertellingen: deel 2. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij, [ca. 1890]. 7e druk. p. 316-347. Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers.

6e druk in: Novellen en vertellingen: deel 2. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij, [ca. 1917]. 8e druk. Romantische werken. p. 316-347. Rode serie.

7e druk in: Novellen en vertellingen: deel 2. Leiden: A.W. Sijthoff's uitg.-mij, [ca. 1917]. 8e druk. Romantische werken. p. 316-347. Blauwe serie.

FREDERIK HENDRIK HENDRIKS

DE SCHILDER VAN

WOLFHEZEN

GESCHETST

DOOR ZIJN LEERLING

J J CREMER

ARNHEM
H B BREIJER
1865

De Nederlandsche spectator, 22 april 1865:

Wij vernemen met genoegen dat een zijner vroegere leerlingen, de heer J. J. Cremer, een uitvoerig levensbericht van hem opstelt, dat bij den heer H. B. Breijer te Arnhem het licht zal zien.

Nieuwsblad voor den boekhandel, 20 juli 1865:

H. B. BREIJER te Arnhem heeft verzonden, bestellinglijst op het werkje getiteld:

FREDERIK HENDRIK HENDRIKS, de schilder van Wolfhezen, geschetst door zijn leerling J. J. CREMER.

De prijs daarvan zal zijn f 1,— met 20% korting voor den han-

del, zonder premien; de opbrengst is bestemd voor de nagelaten betrekkingen van den schilder.

Opgave van de inboekmarkten worden p. c. tegemoet gezien, ten einde de oplage te regelen, en voor zoover een of ander confrater, die geen lijst heeft ontvangen daarmee met vrucht denkt werkzaam te kunnen zijn, zal aan zijne aanvraag terstond worden beantwoord. [905]

Nieuwsblad voor den boekhandel, 5 oktober 1865:

Als antwoord op de vele aanvragen heb ik het genoegen te berigten, dat de oplage:

CREMER, **FREDERIK HENDRIK HENDRIKS**, etc.
is uitverkocht, dat echter een tweede druk ter perse is en spoedig verschijnen zal, waarna de voor rek. en in comm. gevraagde Ex. terstond zullen worden afgezonden.

En om het doel en om den inhoud verzoek ik de Confraters vriendelijk het debiet van dit geschrift zooveel mogelijk te bevorderen.

Arnhem, 30 Sept. 1865.

H. B. BREIJER. [1260]

Alphabetische naamlijst boeken 1865:

Cremer (J. J.), **Frederik Hendrik Hendriks**, de schilder van Wolfhezen, geschetst door zijn leerling. 2e druk. *Arnh.*, H. B. Breijer. (63 blz.) post 8o. " 1,—.

De heraut, 1 december 1865:

Frederik Hendrik Hendriks, de schilder van Wolfhezen, door Cremer, uitgegeven bij Breijer te Arnhem voor f1.

Dit boeiend geschreven boekje is aan den uitgever gezonden ter aanbeveling van den tweeden druk. De opbrengst moet strekken ten behoeve der nagelaten betrekkingen van den overledene, en daarom zullen voorzeker velen het gaarne koopen.

De schrijver tracht den edelen, den godvruchtigen schilder Hendriks daarin te leeren kennen. Of hem dit gelukt is? Hendriks behoorde tot die stille vromen, in de uitwendige kerk en in de dogmatiek weinig te huis. Zijne laatste jaren waren voor velen eene verborgene overgave aan den Heer. Weinige geloovigen kenden hem, maar die hem kenden hadden hem zeer lief.

Dat is mij medegedeeld. Persoonlijk kende ik den overledene niet.

Het boekje levert eene interessante bijdrage, hoewel de regtzinnigen door den schrijver worden miskend, omdat hij niet schijnt te verstaan, dat het eeuwige leven eerst moet ontrangen worden als genadegeschenk, vóór dat de mensch vruchten kan dragen.

Die in Mij gelooft heeft het eeuwige leven, zegt de Heer, en daarbij blijft het. De Meester heeft het gezegd.
J. ESSER.

Algemeen handelsblad, 20 december 1865:

De Boekhandelaar H. B. BREIJER, te Arnhem,
heeft verzonden :

FREDERIK HENDRIK HENDRIKS,
DE SCHILDER VAN WOLFHEZEN,
geschetst door zijn Leerling J. J. CREMER.
Tweede Druk. Prijs *f* 1.

Dit geschrift verschijnt met eene dubbele aanbeveling: de room van den gevierden Schrijver, die ook in deze schets naar het leven zijn talent op uitnemende wijze doet kennen; — het doel van de uitgave, die strekken moge om der Weduwe van den "**SCHILDER VAN WOLFHEZEN**" in hare zware taak eenigen steun op te leveren. (18622)

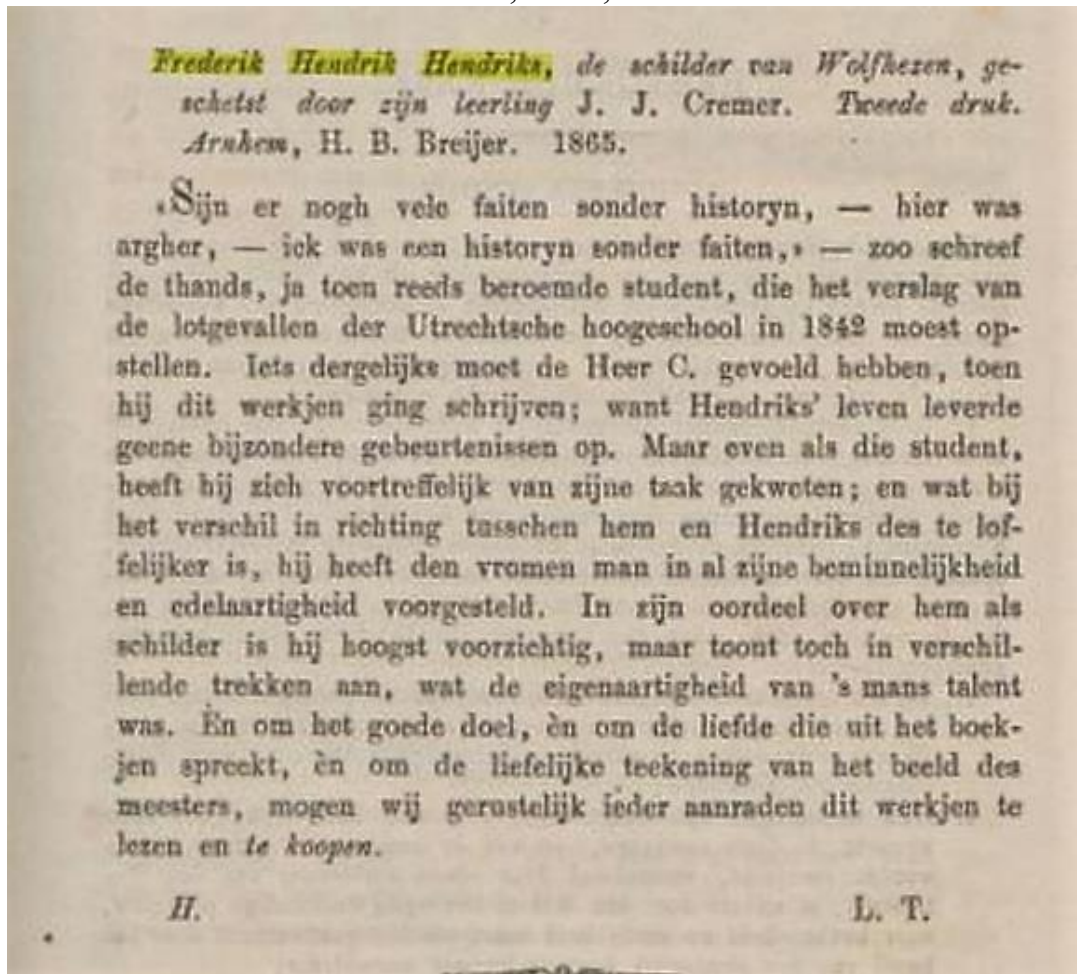
Opregte Haarlemsche courant, 21 december 1865:

* * De Boekhandelaar H. B. BREIJER, te Arnhem,
heeft verzonden :

FREDERIK HENDRIK HENDRIKS,
DE SCHILDER VAN WOLFHEZEN,
geschetst door zijn leerling J. J. CREMER.
Tweede druk. Prijs *f* 1.—

Dit geschrift verschijnt met eene dubbele aanbeveling, de naam van den gevierden schrijver, die ook in deze schets naar het leven zijn talent op uitnemende wijze doet kennen; — het doel van de uitgave, die strekken moge om der weduwe van den **Schilder van Wolfhezen** in hare zware taak eenigen steun op te leveren.

Stemmen voor waarheid en vrede, 1866, no. 2:

In: Vaderlandsche letteroefeningen. Jaargang 1866. p. 418-419.

FREDERIK HENDRIK HENDRIKS. De schilder van wolfhezen, geschetst door zijn leerling J.J. Cremer. Tweede druk. Arnhem, H.B. Breijer. 1865. Prijs f 1,00.

Drie namen, die een goeden klank hebben, staan op den titel van dit boekske, de namen van een braven schilder, van een bekoorlijk oord, van een talentvol schrijver. Wie, door het een en ander uitgelokt, dit geschrift kocht, deed een goed werk, want het werd uitgegeven ten behoeve van de weduwe des genialen kunstenaars met haar talrijk huisgezin. En wie dan verder ook nog lezen gaat de bladen, die hij zich aanschafte, doet wederom een goed werk, ten minste wanneer het lezen van een stichtelijk boek als een goed werk mag beschouwd worden.

Stichtelijk - is dan dit levensbericht stichtelijk? Zeer zeker. Vooreerst de natuurbeschrijvingen. Met Cremer door heideveld en dennebosch te dwalen, dat doet u goed aan 't hart, een blijde, heilige aandoening vervult u, als hij u leidt 'door dien verheven tempel Gods, langs struiken en bramen, langs heideplanten en boschbessengroen, waaruit niet zelden de zilveren berkjes hun blonde stammen verhieven en gracelijk hun topjes wiegden tusschen het naalden-dak.'

Maar meer nog dan door zijne natuurbeschrijving sticht Cremer den lezer, als hij vertelt van zijnen leermeester, die fijn was, ja, maar ook regtschapen en goed. Al voortlezende komt de gedachte bij u op: indien alle orthodoxen zoo vroom waren als

deze meester, en alle liberalen zoo onbekrompen en liefderijk oordeelden gelijk zijn leerling in dit boekje, waarlijk, men zou hoop krijgen, dat men ook in onze kerken eens zonder zuchten, zonder klagen zal kunnen zingen: Ai ziet, hoe goed, hoe liefelijk het is, als zonen van 't zelfde huis als broeders zamenwonen.' Cremers uitweiding over positieven en vrijzinnigen (Bladz. 32) zou in een goed gestelde preêk kunnen overgenomen worden en daarin goed effect doen.

De kerkelijke orthodoxie, die wel eens den een of ander schrijver de pen ontfutselde en hem verleidde, om de helft van zijne talenten te begraven, heeft zich gelukkig aan het penseel van Hendriks niet vergrepen. Des meesters verdiensten als landschapschilder worden door den discipel in warme bewoordingen geroemd.

Treffend vooral is de lofspraak op den schilder van Wolfhezen, die uit den mond van 'den eenigen Bosboom' is opgevangen, en hier wordt aangehaald. 'Toen ik voor 't eerst te Wolfhezen kwam, toe zei ik: Zie, dat is Hendriks.' Zoo zou Bosboom verzekerd hebben.

Of wij, als we, vóór of na eens weer te Wolfhezen zijn, ook aan Hendriks zullen denken? Misschien wel. En zoo we genoeg van Hendriks stukken en zijne manier van behandeling weten, om ook te zeggen: Zie, dat is Hendriks! zeker hebben wij sympathie genoeg voor des kunstenaars geliefden leerling, om er dan bij te voegen: Hendriks - den leermeester van Cremer!

R. Koopmans van Boekeren.

Frederik Hendrik Hendriks, de schilder van Wolfhezen, geschetst door zijn leerling J. J. Cremer. Arnhem, H. B. Breijer. 1865.

Wij hebben wel eens de leden der fransche Akademie beklaagd, die, bij hunne opneming onder de veertigen, gehouden zijn eene lofrede uit te spreken op hem, in wiens plaats zij gekozen zijn. Misschien is in sommige gevallen de doode, wiens nagedachtenis aan de vergetelheid ontruikt moet worden, nog meer te beklagen dan hij, op wien de taak *ex officio* rust om zijn lof te verkondigen. *Pour chanter un Auguste il faut être un Virgile*, zeide Boileau, en meer dan één groot man is gecompromitteerd door den lof eener middelmatigheid. Toch is de taak van een middelmatig biograaf, die een groot man wil schetsen, veel gemakkelijker dan die van den auteur van talent, wanneer hij er zich toe zetten moet om het beeld weêr te geven van een vriend of geestverwant, van wien weinig meer te zeggen valt dan het: "gelukkig de man wiens geschiedenis arm is."

In dien toestand zag zich Cremer geplaatst, toen hij zich ten doel had gesteld, zijn leermeester "Frederik Hendrik Hendriks, den schilder van Wolfhezen" te schetsen. Wij haasten ons intusschen er bij te voegen, dat niet Cremer zelf dit erkent. Integendeel, hij is met zijn onderwerp ingenomen; "hij had behoefte iets van den geliefden leermeester te verhalen; om zijne nagedachtenis te doen eeren gelijk zij verdient." Hij schijnt evenwel te gevoelen, dat tegenover zijne behoefte om te verhalen, niet stond de behoefte van het publiek om te weten, en, zoo zij al bestond, zijne schets die niet zou bevredigen. Welke aangename herinneringen zij voor hem zelven mogt opwekken, voor den lezer miste zij belangrijkheid, en het besef hiervan heeft hem waarschijnlijk tot eene bekentenis gebragt die, bij eenig nadenken, gevoel van kieschheid zou hebben teruggedrongen. "Er is," zegt hij, "nog eene andere reden, die mij bewoog tot het stellen dezer bladen: de meester laat eene weduwe met acht nog onverzorgde dochters na." Wij zien daarin weder een bewijs van Cremers rondborstigheid: hij is overtuigd, "dat de menschen het toch weten," en hij heeft niet gearzeld om die verklaring neêr te schrij-

ven, evenmin als hij geaarzeld heeft om tot ondersteuning van het achtergelaten gezin een boekje te schrijven.

Diezelfde openhartigheid ontmoeten wij ook bij de waardering van des schilders talent. Hij is ingenomen met zijn onderwerp, dat is, met den persoon, en waar het dezen geldt, spreekt hij met warme toegenegenheid; maar over den kunstenaar onthoudt hij zich zelf een stellig oordeel uit te spreken. Hij zegt wel dat men Hendriks "de eere nog niet geeft van een van Neêrlands eerste landschap-schilders," maar ook hij zelf wacht zich hem die toe te kennen. Hij beroept zich liever op de woorden van Bosboom: "Toen ik voor het eerst te Wolfhezen kwam, toen zei ik: zie dat is Hendriks." Bijna zou men den leerling verdenken, dat hij zelf niet hoog genoeg met den meester wegloopt. Maar liever nemen wij aan — en dan gelooven wij digter bij de waarheid te zijn — dat hij vreesde te vervallen in datgene, waarvan hij in al zijne werken toont het meest afkeerig te zijn: holle redeneringen, die een wijsgeerig kritiesch tintje hebben, maar, in woorden ontleed, vaak zoo weinig zin bevatten. Cremer houdt niet van zoogenaamde kunstkritiek, en wij vinden dan ook nergens een volledig afgerond oordeel over den schilder, dien hij ons wil voorstellen. De eenige appreciatie van den kunstenaar, welke in het boekje voorkomt, is die van A. Kraus, en deze wordt ons nog in eene noot medegedeeld, als deinsde de auteur terug voor de medepligtigheid aan dat zeer gunstig getuigenis.

Het was dan ook minder den landschapschilder, dan wel den mensch, dien de schrijver ons wilde doen zien. Hij wilde dien schetsen door grepen te doen uit zijn leven. Eene zware taak, want er viel niet veel te grijpen. Hendriks was een verdienstelijk kunstenaar, een zorgend huisvader, een rechtschapen man, een ernstig denkend christen, die zeer gehecht was aan de orthodoxe opvatting van het christendom. Die laatste eigenschap moge hem niet door ieder tot zoo hooge verdienste worden aangerekend — ook Cremer doet dat niet — zij werpt slechts eene schaduw op zijne gemoedstemming, niet op zijn karakter. Maar al die eigenschappen zamen maken iemand nog niet tot een persoon, die algemeen belang inboezemt. Er is niets in dat effen leven, door weinig beduidende voorvallen en huisselijke zorgen, of door kleine teleurstellingen en genoegens van den kunstenaar bewogen, dat den lezer aangrijpt, en zijn leerling heeft de tafereeltjes moeten groeperen en stofferen om van zijn biografie een leesbaar boek te maken.

Hij heeft die tafereeltjes geschetst met de bevallige uitvoerigheid die zijne novelles zoo aanschouwelijk maakt, maar schier bij elke scène worden wij teleurgesteld door de onbeduidendheid van de hoofdzak, waarvoor het tafereel was opgezet. Onwillekeurig doet het ons denken aan het werk van een historieschilder, die in een schoon en met talent geschilderd landschap een onbetekenend feit heeft weêr-

gegeven. Als landschap prijst men het, maar als historisch stuk gaat men het voorbij. Toch moest hier de historie, de biografie, de hoofdzaak zijn.

Aan Cremer daarvan een verwijt te maken, zou onbillijk wezen. Het is zijne schuld niet, dat zijn leermeester geene belangrijke lotgevallen, geene woelige kunstenaarsloopbaan heeft doorleefd. Waarom hij hem toch tot zijn onderwerp heeft gekozen, zeiden wij reeds.

Bij deze moeilijkheid, welke het sujet opleverde, voegde zich nog eene andere. De leerling is de kerkelijke rigting niet toegedaan, wier belijdenis den meester boven alles ter harte ging, en die zich in al zijne woorden en zoo menige zijner handelingen openbaarde. Om ter wille van zijn onderwerp instemming met die rigting voor te wenden, daarvoor is de auteur te eerlijk en het publiek zou er ook geen dupe van zijn. Haar te bestrijden, zou hier geheel ongepast wezen. Nogtans was hij verplicht er gewag van te maken, en wij brengen hulde aan de wijze, waarop hij het deed. Zonder ze ergens te verdedigen, weet hij ze toch altijd in een gunstig daglicht te plaatsen, zóó, dat daarmede, naar wij hopen, ook velen van Hendriks' geestverwanten vrede zullen hebben. Allen zeer zeker niet. Er ligt iets vergoelijkends in de wijze waarop hij over des meesters godsdienst spreekt, en wij zouden ons bedriegen indien dit algemeen in den smaak viel.

Ook in dit opzigt was dus Cremer's taak eene ondankbare. Maar in andere opzigten niet minder. Wij zeiden het reeds: Hendriks' individualiteit was niet sprekend genoeg om, ook door een welgeschreven boek, algemeene belangstelling op te wekken, en over zijn kunstenaarstalent laat de schrijver zich slechts uit met eene prijzenswaardige bescheidenheid. Als bijdrage voor de kunstgeschiedenis heeft het werkje dus geen waarde; voor het publiek weinig; want de lief geteckende tafereeltjes redden het onderwerp niet; slechts voor de vrienden van den overledene — en nog niet voor allen, gelijk wij opmerkten — zijn het welgeschreven aangename herinneringen. Er blijft dus niet veel over dan het goede doel en ook hiertegen geldt een bezwaar: het bezwaar dat niet ten onrechte tegen de liefdadigheidsliteratuur wordt aangevoerd. In die litteratuur bekleedt het echter eene goede plaats; het maakt bijna eene uitzondering op het algemeen karakter van dat genre; en als blijk van dankbaar aandenken en mededoogen doet het eer aan Cremer's hart en geen oneer aan zijn talent.

Arnhem, 26 December 1865.

G. K.

Het leeskabinet, 1866:

Frederik Hendrik Hendriks, de schilder van Wolfhezen, geschetst door zijn leerling J. J. Cremer. Tweede druk. Arnhem, H. B. Breijer. 1863. 63 bladz. in post-8°. Prijs f 1,—

Een woord van dankbaarheid en liefde jegens zijn leermeester wijdt de schrijver dezer bladen aan de nagedachtenis van een kunstenaar, die in alle nederigheid en eenvoud

72

J. J. CREMER, FREDERIK HENDRIK HENDRIKS.

digheid zijnen weg bewandelde, en bij zijn verscheiden eene bedroefde weduwe met acht onverzorgde dochters naliet, te wier voordeele de uitgave van dit boekken ondernomen werd. De eerste druk werd geheel opgeruimd, waarover we ons om den wille van het doel van ganscher harte verheugen. We wenschen ook aan den herdruk een goed debiet, en gaarne bevelen wij de lezing van dit niet zonder talent geschreven stukje aan.

H.z.

Alexander Ver Huell Dagboeken 1866.

Heldering zich zal plaats, aan te bieden daaraan deel te nemen tot opzameling van gelden voor de weduwe en kinderen. Dezelfde reden die het mij onmogelyk maakte in een Commissie te fungeren voor het gedenkteeken noopte mij ook nu te bedanken. - Echter zal ik zooveel in mijn vermogen is mij beijveren om gelden te verzamelen. - Cremer zal zijn biografie schrijven. - Dingsdag na Paschen bezocht ik D.^o Zegers te Oosterbeek - hoorde niets dan klagten over inhaligheden.

als filantropie werd beschouwd.

+

259

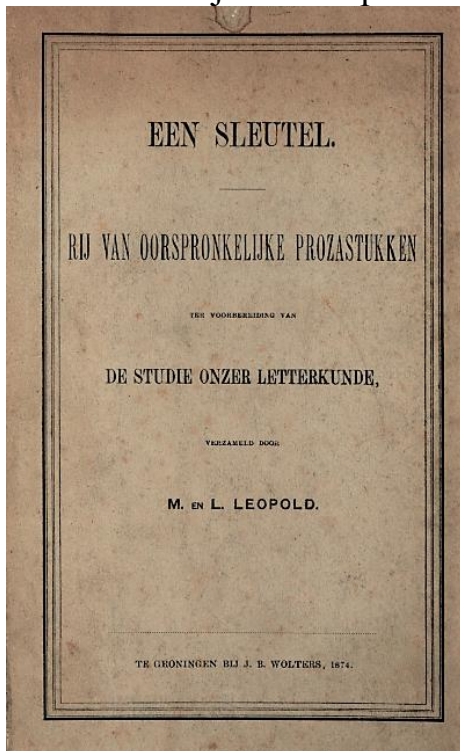
+

Leesgezelschap

Bedoeld is waarschijnlijk het gezelschap dat boven in de Arnhemse sociëteit in de Koningstraat was gevestigd.

Toen voor eenigen tyd D.^o Zegers mij vertelde dat hij de proef van het manuscript van **Cremer** gelezen had en ik later in het stukje zelf las, 'dat Ver Huell een bijbel en palet op het graf wilde doen uithouwen' en niets meer - ging mij een wantrouwend voorgevoel door den geest, van wat nu gebeurd is. - Doch ik schaamde mij over zulk een vermoeden tegenover een man van de betrekking die Zegers bekleedt. - Want hoe vaak deed ik niet reeds dergelyke ondervinding op!

Een sleutel: rij van oorspronkelijke prozastukken – Leopold, 1874. Bloemlezing:

Nieuwsblad voor den boekhandel, 2 juni 1876:

Door mij is uitgegeven:
SCHETSEN MET DE PEN, door A. V. H.
 Derde Bundel. Met Titelpaat van den Auteur, op steen ge-
 teekend door C. C. A. LAST. In post-formaat. Prijs part. in
 netten kartonnen band f 1 50, in linnen stempelband f 1.90.
 Inhoud: Drie kunstenaars. — Het slot Doornenburg. — Lon-
 densche schetsen. — De oude Rijn-poort te Arnhem. — Een
 gebeeldhouwde tafel en stoel. — Bij het graf van den land-
 schapschilder **Frederik Hendrik Hendriks**. — De Helder
 in 1814. — Volk en Kunst. — Nog eenige opstellen be-
 treffende Volk en Kunst. — Landsverdediging. — Een ernstig
 woord aan Nederland. — Mijn oom Aquilinus. — Wandeling
 door een boek.
 Ik kan dit boekje echter niet in commissie zenden, daar de op-
 laag door het getal der vooruitbestelde exemplaren nagenoeg uit-
 geput is.
 De beide eerste Bundels verschenen in 1853 en 1861; van den
 laatsten zijn nog exemplaren voorhanden bij den Heer J. H. VAN
 DER BEEK, te Amsterdam. [2510]
 Arnhem. P. GOUDA QUINT.

Stemmen voor waarheid en vrede, 1884:

Veel moet er gebeuren, indien ik, te Oosterbeek vertoevende, geen wandeling onderneem naar *Wolfhezen*. Ik waag mij niet aan een beschrijving van al de heerlijkheden, die daarbij te genieten vallen. Kent gij Cremer's boekken: „**Frederik, Hendrik Hendriks?**” 't Verscheen in 1865 bij Breijer te Arnhem, en verdient niet te worden vergeten, al ontleende 't aan een toevallige aanleiding zijn ontstaan.

80*

Cremer, die schilderde met penseel en pen, heeft in de door ons bedoelde bladzijden met meesterlijk talent *Wolfhezen* geteekend. Waarom zou ik het doen na hem? Ik wil hier alleen mijn dank er voor uitspreken, dat ik op een prachtige zomermorgen, met mede-wandelaren, zoo kostelijk als men ze verlangen kan, weêr het hart heb opgehaald aan de zoo menigmaal maar nooit genoeg aanschouwde ver- en boschgezichten. Thans is de winter gekomen, en de oostenwind blaast het laatste blad van boom en heester weg — maar nóg zie ik aan den zoom van 't bosch de wijduitgestrekte heidevelden golven, tot waar de Veluwsche heuvelen verrijzen; ik zie weêr die gladde beukenstammen met zilveren mosch getooid, weêr de knoestige eiken, weêr de bloedroode dennen, weêr de altijd bevallige berken, die met een zekere coquetterie liefst een staanplekje kiezen, waar men ze wel zien *moet*. In gedachten waad ik weêr door de hooge heide, glijd ik weêr over 't gladde, met dennennaalden geplaveide pad, en volg ik het beekje, dat kalm en helder, den wandelaar verrast en verkwikt.

www.jacobcremer.nl

Laatst bijgewerkt: 29 juni 2022.